

Úvodné slovo

Vážení čitatelia,

Ing. Martin Grešš

Grešš

leto s časom dovoleniek a prázdnin je za nami a my sme sa vrátili do reality každodenného života so všetkými starosťami a radosťami, ktoré nám život prináša.

Pomaly sa začal nový školský rok, ktorý by mal priniesť niektoré zmeny v platovom ohodnotení najmä mladých pedagógov. Do októbra by mali rezorty práce, sociálnych vecí a rodiny, školstva a financií pripraviť zákon, ktorý by upravoval systém odmeňovania učiteľov s cieľom podporiť najmä mladých učiteľov. Nový systém odmeňovania by mal zabezpečiť, že mladí začínajúci pedagógovia zostanú učiť na slovenských školách. Ako tvrdí minister školstva M. Fronc, ide o získanie mladých učiteľov, ich udržanie sa na školách a v konečnom dôsledku vytvorenie novej generácie pedagógov.

V súčasnosti sú učitelia zaradení do platových tried podľa splnenia kvalifikačných podmienok a do platových stupňov podľa počtu odpracovaných rokov. Jednou z myšlienok zákona je zrušenie platových stupňov a zavedenie tarifných platov. Pritom už hodnota nástupného platu by mala byť vyššia ako je v súčasnosti. Podľa návrhu by napr. pre 11. platovú triedu, kde je od 1. augusta tohto roka nástupný plat 11,380 Sk bol od nového roku *nástupný plat takmer 12,800 Sk*. Okrem toho by sa mal tarifný plat automaticky upravovať o 0,92% každý rok, čo je rozdiel oproti súčasnosti, keď sa plat upravuje po dvoch, troch, resp. štyroch rokoch. Problém ale je, odkiaľ vziať na zvyšovanie plátov peniaze. Podľa vyjadrení predstaviteľov ministerstva financií je možné rozbehnúť nový systém pri rôznych úrovniach základného platu a koeficiente nárastu tak, aby nebolo nutné zvyšovať prostriedky v štátnom rozpočte. Je však potrebné upozorniť na to, aby sa zvyšovanie plátov nedialo na úkor prepúšťania pedagógov. Odborári predpokladajú, že tento rok príde o prácu približne 3,800 učiteľov.

My v NEZES vítame túto aktivitu vlády, ktorou sa snaží stimulovať pôsobenie mladých pedagógov na našich školách. V období, keď sa vo vyspelých krajinách, medzi ktoré sa členstvom v OECD radí aj Slovenská republika, zvyšuje podiel kvartárneho sektora a ekonomiky prechádzajú do fázy poznatkovo orientovaných, vzdelanie bude hrať dôležitú úlohu. Pre vzdelaných ľudí sa otvárajú nové perspektívy pri ich ďalšom profesionálnom živote. Práve preto je potrebné podporovať mladých ľudí, ktorí sa rozhodnú či rozhodli vychovávať nové generácie mladých a vzdelaných ľudí, ktoré budú prínosom pre celú našu spoločnosť. Otázkou však zostáva, tak ako aj pri iných aktivitách, či bude na presadenie zmeny zákona o odmeňovaní učiteľov, aj dostatočná politická vôľa. Preto vyzývame kompetentných, aby sa čo najrýchlejšie začala

riešiť otázka vzdelania, ale aj otázka postavenia tých, ktorí ho poskytujú.

Ekonomický komentár

Komentár k ekonomickému daniu

Denná tlač sporadicky v článkoch upozorňuje na zhoršovanie zdravotného stavu nášho obyvateľstva. Odborníci to vysvetľujú rastom prípadov tradičných ochorení (srdcovo-cievnych a onkologických). V pozadí príčin a nie v poslednom rade stojí nesprávna a nezdravá výživa. Časť populácie nerešpektuje upozornenia odborníkov a zostáva pri zaužívaných návykoch (menšia časť). Druhá časť je pomaly, ale stále silnejšie tlačena nedostatkom finančných zdrojov na spotrebu menej kvalitných potravín a nižšiu starostlivosť o zdravie.

Baránik

Problémy individuálneho zdravia sú súkromnou záležitosťou, ale rast chorobnosti obyvateľstva je spoločenským a strategickým problémom spoločnosti. Negatívnych problémov má naša spoločnosť relatívne veľa. Prejavujú sa v rôznych oblastiach. Školstvo a zdravotníctvo sú v takých problémoch ako dávno neboli. Neide len o základné školy v odľahlých dedinách, ale aj o univerzity, zdravotné strediská v obciach, ale aj kliniky. Susedné štáty sa pretekajú v budovaní cestnej infraštruktúry, my sme uviedli po šiestich rokoch 2,5 km diaľnice konečne do prevádzky. Každému dnes okrem politickej špičky je jasné, že bez vybudovanej cestnej infraštruktúry úspešný rozvoj územia sa realizovať nedá. Po vyčíslení zoznamu nezamestnaných sa nám podarilo zlepšiť mieru nezamestnanosti, ale počet zamestnaných sa akosi nechce zvyšovať. Tisíce občanov odchádza za prácou do zahraničia. Časť legálne, ale väčšina pracuje v zahraničí nelegálne. Podstatné je, že sa podarilo znížiť počet poberateľov podpor a sociálnych dávok. Tienistou stránkou tohto javu je skutočnosť, že kvalifikačne pripravení naši občania pracujú v zahraničí na pracovných miestach, ktoré neprijmú nielen nekvalifikovaní domáci, ale ani zahraniční (afričania) záujemcovia o prácu.

Pred pár rokmi naivní politici sa hrdili našou lacnou pracovnou silou namiesto toho, aby sa zato hanbili. Lacná pracovná sila v súčasných spoločenských podmienkach nie je pýchou, ale hanbou.

Školy chrlia tisícky absolventov, ale koľkí z nich nájdu adekvátne pracovné miesto svojej kvalifikácie? Počet zamestnancov v národnom hospodárstve s vysokoškolským vzdelaním niekoľko rokov stagnoval aj keď v uvedenom období opustilo desaťtisíce absolventov univerzity. V posledných rokoch počet zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním stúpol, ale nie preto, že by sa vytvárali vo väčšom rozsahu adekvátne pracovné miesta, ale

preto, lebo do kategórie zamestnaných s vysokoškolským vzdelaním štatistika zaradila aj absolventov bakalárskeho štúdia a aj iných pomaturitných foriem štúdia. Aj takto sa dá vylepšovať štatistika. A väčšina absolventov bakalárskeho štúdia pokračuje v magisterskom a inžinierskom štúdiu a tak medzi zamestnancami s vysokoškolským štúdiom budú evidovaní dvakrát. Ak budú pokračovať v doktorandskom štúdiu tak trikrát.

O druhú najvyššiu priečku vo výške nezamestnaných do 25 rokov sa delíme spolu s Talianskom a Gréckom s podielom 27% za Poľskom s 39%. Vstup zahraničného kapitálu pozvoľne vytvára nové pracovné miesta v priemysle, ale väčšinou najnižšej kvalifikácie. Len malá časť pôsobí na manažérskych miestach. Podobná situácia je v obchodných reťazcoch. Keďže zdecimovaná domáca podnikateľská vrstva má len veľmi malé rozvojové ambície, niet sa čomu diviť, že mladá vzdelaná populácia nenachádza uplatnenie doma, preto hľadá príležitosti v zahraničí. Štát, ktorý investuje do vzdelania takto prichádza o svoj najväčší zdroj ďalšieho ekonomického rastu.

Popredné svetové ekonomiky: americká, nemecká, japonská, francúzska a ďalšie už dávno nielen pochopili, ale aj realizujú to, aby v maximálnej miere využili vzdelanosť populácie hlavne mladej, lebo tu investícia je najefektívnejšia. Realizácia našej ekonomickej transformácie viedla k prakticky úplnej likvidácii činnosti, ktoré boli zdrojom pracovných miest s intelektuálnou prácou. Boli to predvýrobné a povýrobné operácie v priemyselných a stavebných firmách, podnikové a rezortné výskumné ústavy. Dnes môžeme na to len smutne spomínať.

Deprimujúco na väčšinu občanov a na odborníkov o to viac pôsobí, že tlač sústavne prináša „pravdivé“, často veľmi nepresné informácie o tom, že raz v tom, inokedy v inom probléme sme najhorší buď z nových, alebo všetkých členov EÚ. Najsmutnejšie sú správy o úrovni odmeňovania a životnej úrovni. Tieto informácie bývajú vo väčšine prípadov nepresné, lebo sú vytrhnuté z kontextu a len jednostranne charakterizujú daný stav. Napr. ak sa uvádza charakteristika odmeňovania, žiada sa vždy uviesť aj cenové relácie. Napr. málokedy sa v tejto súvislosti uvádza aká je cenová relácia. Je všeobecne známe, že naša cenová úroveň dosahuje len 41% cenovej úrovne cenovej hladiny EÚ. Vnímáním aj tohto aspektu, problém životnej úrovne stojí v inom svetle. Napriek tomu so súčasným stavom sa nemožno uspokojiť ani brať ako poľahčujúcu okolnosť. Za hodnotením priemerných hodnôt sa vždy skrývajú aj extrémne hodnoty. Aj v tomto prípade tí, ktorí majú extrémne vysoké príjmy vylepšujú priemer, pod ktorým je podstatná časť populácie.

Kde sú príčiny našich ekonomických problémov a aj chybnosti obyvateľstva. V najzjednodušenejšej podobe je to nedostatok finančných zdrojov firiem aj štátu. Firiem preto, lebo sú ochotné platiť často len veľmi nízke mzdy a štátu, preto lebo nemá zdroje na financovanie školstva, zdravotníctva a verejných služieb. Do popredia sa tlačí

otázka, ako je to možné, keď ekonomika sa relatívne úspešne vyvíja a aj zdroje do rozpočtu sa tiež dobre vyvíjajú? Kde je potom problém? Vysvetlenie vyžaduje hlbokú analýzu. Tu nie na to priestor. Preto len stručne.

Napriek tomu, že vývoj ekonomiky sa hodnotí pozitívne je to málo. Ani taký rast netvorí dostatok zdrojov. Všeobecnou príčinou je skutočnosť, že transformácia sa spájala a ten stav pretrváva s predstavou založenou na trhovom fundamentalizme. Štát je neschopný s pásou sveta sú úspešní a draví podnikatelia. Pravdou je, že štát je taký aká je politická garnitúra, ktorá stojí na jeho čele. Môže sledovať prednostne spoločenský záujem alebo nechá voľnú cestu trhovým silám, ktoré ako je dlhodobo známe pôsobia slepo.

Ako reakcia na štátny paternalizmus v minulosti časť teoretickej fronty a podnikateľskej sféry sa zásadne stavajú proti pôsobeniu štátu v ekonomickej sfére. Aj u nás sa udomácňuje trhový fundamentalizmus. Zbožšťovanie funkcie trhového mechanizmu ešte nikde dlhodobo neprinieslo trvalé úspechy. Na jeho bezlimitné pôsobenie sú zvlášť citlivé malé ekonomiky. Ak sa dostanú pod vplyv veľkých obchodných reťazcov ich vlády sa stávajú len trpnými pozorovateľmi ekonomického diania.

Ako ukazujú skúsenosti v zlomových situáciách a transformácia, takou je orientácia budúceho vývoja na základe presných pravidiel je nevyhnutná. V tejto situácii sa vynára otázka, keď ekonomika má nedostatok vlastných zdrojov, či je žiaduce usmerňovať prílev zahraničného kapitálu. Podľa môjho názoru áno. Základným kritériom by mala byť taká hranica tvorby pridanej hodnoty, aby sa nezhoršoval súčasný stav. A toto v našej ekonomike chýba. Podiel pridanej hodnoty na celkovej produkcii výrazne poklesol. To je jedna z príčin nedostatku zdrojov rozvoja aj v rámci prerozdeľovania verejnými fondmi. Druhou príčinou je výpredaj prirodzených monopolov, ktoré boli u nás a sú všade jedným zo základných zdrojov príjmov štátu. Ekonomika bez súčasťi ich aktívneho vplyvu má malé rozvojové zdroje. Naša ekonomika je schopná za optimálnych podmienok vytvoriť cca 200-220 mld. Sk finančných zdrojov. Ale aj z tých značná časť sa použije na osobnú spotrebu vlastníkov. To je jedna z príčin nedostatku zdrojov. Problémov v tomto smere je veľmi veľa. Ich sumarizácia by zaberala stovky strán.

Hlavné príčiny choroby našej spoločnosti sú tri bezhraničné pôsobenie trhového mechanizmu, výpredaj najlukratívnejšieho majetku do zahraničia a absencia rozvojovej stratégie ekonomiky. Postavenie sa tvárou k týmto problémom je úlohou hlavne teórie, aby predkladala riadiacim orgánom alternatívy a exekutíva, aby rešpektovalo výsledky vedeckého poznania.

Dnes je už veľa skeptikov a kritikov bezhrubého pôsobenia trhového mechanizmu. K nim patrí aj taký grand ekonomickej teórie ako je nositeľ Nobelovej ceny Joseph E. Stiglitz. Podľa jeho názoru v súčasných podmienkach globalizácie v malých štátoch aktívne pôsobenie štátu je veľmi rozumné. To ale vyžaduje perfektne pripravený zámer budúcich krokov, čo našej politickej scéne chýba.

Prof. Ing. Michal Baránik, PhD.

Rezervované pre makroekonomiku

Členstvo v EÚ nezaručuje hospodársku prosperitu

Sedlák

Zrod rozšírenej EÚ a najmä jej reálne fungovanie sprevádzajú a budú ešte viac sprevádzať rozličné problémy, ktoré môžu znamenať pre európske spoločenstvo a zvlášť pre jeho nové štáty hrozby, či úskalia pri riešení a plnení ich potrieb rozvoja. Za povšimnutie stoja predovšetkým nasledovné.

Rozšírená Európska únia súčasnosti pripomína obrovské stavenisko, ktoré sa musí zaoberať s veľkým množstvom vecí spojených s budovaním kontúr novej stavby. Preto je na mieste otázka, či bol to starostlivo premyslený a pripravený krok, pre ktorý únia vytvorila potrebné východiskové podmienky, alebo či nebol to skok do neznáma.

John Maynard Keynes kedysi povedal, že z dlhodobého hľadiska určujú beh dejín idey a intelektuáli rovnako ako politici. V tomto prípade mal na mysli pôvodcov skutočne plodných myšlienok. Je opravdu na škodu veci, že dnešná Európa nemá takých vodcov, mysliteľov či intelektuálov ani v politickej a ani v ekonomickej oblasti, a preto musí si na nich počkať.

Jacques Rupnik, francúzsky politológ sa vyjadril takto: „Únia nemá dnes lídrov, ktorí by mali víziu a vedeli ju formulovať. Platí to pre starých členov i pre vstupujúce krajiny“. Ďalej povedal: „Integrácia bola až príliš orientovaná na úroveň expertov, vyjednávačov, čo je síce dôležité, ale tým sa táto zverila veľmi úzkej vrstve ľudí, a preto sa vytratila z politickej debaty.“

Na bruselskom summite v júni r. 2004 sa prijal dokument nazvaný „Zmluva zakladajúca ústavu pre Európu“, ktorý sa bežne označuje ako Ústava. Timothy Garton Ash, politológ a historik sa o nej vyjadril, že nie je to veľmi povznášajúci dokument, a že nemá nič z jednoduchosti, jasnosti a politickej poézie veľkých ústav.

Spisovateľ Leon de Winter ju charakterizoval nasledovne: „Technokrati únie úspešne zlepili ekonomiky, ale niekde v tých stohoch papierov prehliadli, že aj únie medzi krajinami musia mať dušu, ideu alebo ideál...Európa nevie, čo je, kto je, ani kam kráča.“

Prijatej európskej ústave a súčasnej Európskej únii chýba duchovný základ. Vynára sa tak otázka, či je to dôsledok „prehliadnutia“ tejto skutočnosti - ako uvádza predtým citovaný spisovateľ -, alebo je to zámer, aby sa v ústave o tom nehovorilo. Jednoznačná odpoveď je druhá. Čo je potom západná civilizácia, keď nemá svoj duchovný rozmer?

Pri vymedzovaní podstaty a druhov civilizácií Samuel P. Huntington, autor preslávenej knihy „Konflikt

civilizácií“ píše, že ústrednou charakteristikou vymedzujúcou civilizácie je náboženstvo. Podľa iného ním citovaného autora veľké náboženstvá sú základňou, na ktorej spočívajú veľké civilizácie. Samuel P. Huntington ďalej tvrdí, že pojem „Západ“ sa dnes univerzálne používa pre to, čo sa volá západné kresťanstvo. V prijatej ústave absentuje tento základný kameň jeho histórie a identity.

Európska civilizácia vyrástla ako syntéza náboženských a humanistických hodnôt. Jadrom chápania svojich životov mnohými Európanmi je kresťanská tradícia, odkaz Grécka a Ríma a osvietenstvo. Myšlienka ľudskej dôstojnosti musí však viesť k radikálnej otvorenosti Európanov voči ostatným ľuďom a rešpektovať iné národy a kultúry. Mierové spolužitie vyžaduje vzájomný rešpekt.

Samuel P. Huntington vyslovil vo svojej knihe názor, že dominancia západnej civilizácie je v budúcnosti ohrozená. Príčinou je jej pozvoľne klesajúca sila v porovnaní s ekonomicky a demograficky rýchlejšie rastúcimi ďalšími civilizáciami. Podľa neho je ilúziou čakať medzi civilizáciami bezkonfliktné vzťahy. Pavel Kohout tvrdí, že radikálny islam ovládne v priebehu niekoľkých desiatok rokov EÚ a možno i väčšinu sveta. Zároveň konštatuje, že islamisti už teraz ovládajú OSN.

Európu zasiahla vážna demografická bomba prejavujúca sa v ohromujúcom tempe starnutia obyvateľstva, ktorá je spojená predovšetkým s poklesom pôrodnosti, keď na jednu ženu pripadá 1,5 dieťaťa. Zo štúdie súkromného amerického výskumného ústavu Population Reference Bureau /PRB/ vyplýva, že počet obyvateľov Európy by mal r. 2050 klesnúť o 8 percent zo súčasných 728 miliónov na 668 miliónov.

V dôsledku tohto vývoja sa navrhuje ako jedno z hlavných riešení na zamedzenie vymierania európskej populácie uplatňovanie otvorenej politiky prisťahovalectva. Podľa tohoročnej správy OSN o rozvoji ľudských zdrojov vo svete sú migranti pre Európu nevyhnutní, a preto bude najväčšou výzvou pre ňu podporiť v nasledujúcich rokoch migráciu a multikultúrnu spoločnosť.

V Európe rastie počet moslimov a tým sa stáva islam čoraz viac jej súčasťou. V krajinách EÚ žije ich celkovo 12 miliónov, keď výrazné zastúpenie majú najmä vo Francúzsku, t. j. 7,5% obyvateľstva. V Nemecku je priemerný počet detí na ženu v moslimských rodinách 3,8, zatiaľ čo všeobecný priemer v krajine je 1,2.

V spojitosti s masovou migráciou sa vynára otázka, ako toto postihne kultúrne dedičstvo jednotlivých krajín a aké bude mať pre nich ďalšie dôsledky. Citovaná správa OSN o ľudskom rozvoji kritizuje mýty, podľa ktorých môže rôznorodá spoločnosť oslabiť štát alebo viesť k násiliu. Je však pravdou, že strach Európanov z prílevu prisťahovalcov a medzi nimi i teroristov sa v poslednom čase prudko zvýšil.

V západnej Európe nastala kríza donedávna prevládajúceho štátu blahobytu a postupne dochádza k demontáži jeho sociálneho modelu. Váňa je i predstava tretej cesty reprezentujúca program obnovy sociálnej demokracie, ktorú vo svojom diele Tretí cesta – Obnova

sociální demokracie skoncipoval Anthony Giddens, a ktorá sa spája s politikou nových labouristov vo V. Británii. Naproti tomu sa udomácňujú – najmä v nových členských štátoch únie – idey amerického sektárskeho liberalizmu posilňujúceho spoločenský a ekonomický individualizmus, ktorý by nakoniec priviedol Európu na roveň sociálneho a morálneho mrzáka.

V pôvodnej EÚ stagnuje ekonomika, a preto nemôže plniť funkciu motora na zrýchlenie hospodárskeho rastu jeho nových členov. Podľa názoru ekonómov v priebehu uplynulých štyroch rokov od schváleného Lisabonského protokolu z marca 2000, podľa ktorého by sa mala stáť Európa do r. 2010 najdôležitejším a najviac konkurencieschopným regiónom sveta založeným na znalostiach, sa veľa neurobilo. Odborníci pochybujú, že sa jej podarí v budúcich rokoch splniť vytýčené úlohy zabezpečujúce zvýšenie hospodárskeho rastu na požadovanú úroveň. Preto je pravdepodobné, že EÚ nedobehne do r. 2010 ekonomiku USA.

Členstvo v EÚ nie je zárukou budúceho hospodárskeho rozvoja jednotlivých krajín, a to platí najmä pre nové členské štáty. Preto sa musia spoliehať predovšetkým samy na seba a vziať svoj osud do vlastných rúk.

Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Tajomná, vznešená a perspektívna India 57 rokov samostatná

Lysák

15. august 1947 patrí k najvýznamnejším medzníkom v dejinách Indickej republiky. V ten deň nezávislosti sa India po stáročiach bojov a nesmiernych ľudských obetí zbavila koloniálnej nadvlády a začala formovať novú etapu vývoja juhoázijského subkontinentu. V predvečer 57. výročia tohto dňa prezident Indie DR. A.P.J. Abdul Kalam vo svojej reči k vyše miliarde Indov doma i v zahraničí veľmi výstižne sumarizoval aktuálny stav a perspektívy: v krásnej Indii sa spája rast ekonomickej prosperity s jej civilizačným dedičstvom. Základom tejto hlbokomyseľnej konštatácie je bohatá, vyše šesťtisícročná, v mnohom ešte neodkrytá história druhého najľudnatejšieho štátu na svete a nádejná tendencia jeho vývoja v ostatných dekádach.

Pripomeňme si, že počiatky roľníctva na západ od rieky Indu sú dokumentované z obdobia asi 6.500 rokov pred naším letopočtom (pnl). Harappská/protoindická kultúra, podľa významného náleziska vo zväzovom štáte Pandžáb, sa radí do obdobia kultúry sumérsko-akkádskej a staroegyptskej (3.-2. tisícročie pnl), predčila ich ale svojou veľkosťou. Vtedajší obyvatelia boli, podľa nálezísk v

Malvate, severne od Mumbaja/Bombay, na vysokom stupni vyspelosti. Svedčia o tom vykopávky stavebnej techniky, dláždené ulice, verejné kúpele a kanalizácia, výroba a spracovanie kovu, vyspelé zbrane, remeselná výroba ai. Ich písmo, zachované na nespočetných pečatiach - dodnes nerozlúštené - určite skrýva mnohé tajomstvá histórie ľudstva. Okolo r. 1500 pnl harappská ríša zanikla. Tieto udalosti už zachovali vedy - staré posvätné knihy Indov. Védská doba, jej náboženské mýty, filozofia, brahmanský právny kódex a sociálne delenie spoločnosti sa stali hlavným zdrojom celoidických tradícií, sociálnych a náboženských inštitúcií hinduizmu.

Vpády a vlády mongolských dynastií - Mughalov/Mogulov (z čias ich panovania zostala i svetoznáma mramorová perla - Tádž Mahal) vystriedala v našom veku koloniálna expanzia z Európy. Začala Portugalcami (Vasco de Gama - v r. 1498), nasledovali Holanďania, Francúzi a najrozsiahljšie Briti - vytvorením Východoindickej spoločnosti r. 1600. Za 100 rokov ovládla takmer celú Indiu. Jej panstvo skončilo v roku 1858 a vládu v Britskej Indii prevzala priamo kráľovná, ktorá sa v r. 1877 vyhlásila za indickú cisárovnú.

Indické národné hnutie, ktoré začali bengálski vlastenci v 20. rokoch 19. storočia, dosiahlo úspechy najmä vytvorením Indického národného kongresu (NKI). Prvým predstaviteľom sa stal merathský učenec a novinár B. G. Tilak a NKI vyhlásil požiadavku politickej autonómie, podpory domáceho priemyslu a bojkotu britských výrobkov. Po Tilakovej smrti sa hovorcom a predstaviteľom NKI stáva M. K. Gándhí. Presadil osobitnú formu boja za oslobodenie "satjagraha" - nespolupráca s koloniálnou nadvládou, ktorá vrcholí 15.8.1947, keď sa India a Pakistan (Západný a Východný) stávajú na základe Mountbattenovho plánu (posledný vicekráľ) nezávislými domíniami. 26. 1. 1950 vznikla Indická republika. Prvým predsedom vlády sa stal Džawaharlal Néhru (1947-1964).

Pripomeňme si ešte, že to bola India, ktorá dala ľudstvu ryžu, (dnes je jej hlavným svetovým producentom), bavlník, koreniny, cukrovú repu, domácu hydinu, šachy a desiatkovú sústavu, ktorá sa s určitými úpravami dostala k nám cez arabské štáty. A okrem toho množstvo umeleckých diel, vrátane svetoznámeho Tádž Mahalu -na obrázku, a osobností, vrátane nositeľov Nobelových cien (v 1998 - Prof. Amartya Sen za ekonómiu).

Dnešná India je počtom 1,02 miliardy obyvateľov označovaná za najväčšiu demokraciu sveta. Člení sa na 28 zväzových štátov a 6 zväzových teritórií. Výkonná moc je sústredená v rukách prezidenta a rady ministrov, ktorá zodpovedá parlamentu. Parlament IR je zložený z prezidenta a 2 snemovní - Snemovne štátov /Rajya Sabha - a zo Snemovne ľudu /Lok Sabha - Snemovňa reprezentantov/.

Terajšiu etapu Indie označujú indickí ekonómovia za obdobie liberalizácie a intenzívneho rozvoja hospodárstva. Indická ekonomika vykazuje výrazný a trvalý rast už vyše dekády. Pri porovnaní polroku 2003-2004 to boli 8,4% rastu HDP, Indická rupia je stabilná, devízové rezervy prekročili 100 mld. USD a naďalej rastú, takže

indická ekonomika patrí celosvetovo k najrýchlejšie rastúcim. A možno opodstatnene súhlasí s ekonómami, ktorí predpokladajú, že štruktúra svetovej ekonomiky v roku 2020 sa bude od terajšej podstatne líšiť a India sa bude nachádzať v popredí. Očakáva sa, že banky napomôžu proaktívnu stimuláciu rastu podporou malých a stredných podnikov a podporou potravinárskeho priemyslu. Tomu by malo napomôcť zlepšenie vzdelania pre podnikanie (entrepreneurship education) na stredných školách i univerzitách, dynamizácia kapitálového trhu a mnohé ďalšie opatrenia.

V rozvoji priemyselnej výroby a moderných technológií dosiahla India veľký pokrok. Má mnohopočetný potenciál technicky vzdelaných ľudí. V niektorých oblastiach sa zaraďuje medzi rozhodujúce štáty sveta, najmä v oblasti atómovej energie, rozvoja leteckého priemyslu, software, satelitnej techniky, oceánografie a ťažby ropy z morského dna. Avšak viac ako 2/3 obyvateľstva nachádzajú obživu v poľnohospodárstve, ktoré sa spolu s lesníctvom, rybolovom a banským priemyslom podieľa približne 30 % na tvorbe HDP. Spracovateľský priemysel, stavebníctvo a výroba stavebných materiálov -sa na tvorbe HDP podieľajú takmer 37 %. Dynamicky sa rozvíja petrochémia a výroba umelých hnojív. Menšie spoločnosti, s orientáciou na high-tech sú dominantným trendom v indickom hospodárstve.

Veľká pozornosť je venovaná výstavbe infraštruktúry. Skutočne grandiózny je program výstavby cestnej siete a program energetický, ktorý by mal do roku 2020 strojnásobiť terajšiu ročnú produkciu Indie. Okrem konvenčných zdrojov sa má zvýšiť podiel nekonvenčných energetických zdrojov, aby sa posilnila energetická bezpečnosť štátu. Tak terajšia jadrová kapacita 2.700 megawattov by mala do r. 2020 vzrásť na vyše 20.000 megawattov. Výstavba jadrových elektrární má byť koordinovaná s odsolovacími zariadeniami morskej vody na zabezpečenie dostatku pitnej vody. Ráta sa tiež s vybudovaním veľkých solárnych fariem o kapacite 800 až 100 MW v mnohých oblastiach, aby sa zabezpečili energetické požiadavky.

Významnú úlohu majú pritom zohrať akademické, výskumné a vývojové inštitúcie, ktoré sú rezervoármi vedomostí. Vyžaduje sa výpad do nanotechnológií a biotechnológií, kde by sa mala India dostať do svetovej špičky v nastupujúcej dekáde. Vedecká komunita si musí pritom uvedomiť, že konkurencieschopnosť sa dosiahne len integráciou partnerských programov univerzít, vedeckovýskumných organizácií a priemyslu.

Potvrdením ambícií Indie priradiť sa k svetovým mocnostiam v politickej, hospodárskej ako aj kultúrnej oblasti sú aktivity a bilaterálne výmeny na najvyššej úrovni a návštevy Indickej republiky najvyššími predstaviteľmi USA, Ruska a hlavnými ministrami Nemecka, Francúzska, Japonska, Anglicka, Kanady, Izraela, Číny, Južnej Afriky a pod. a desiatkami ďalších tradičných partnerov daného regiónu Južnej a Východnej Ázie.

India, so svojim piatym najväčším svetovým trhom, zohráva stále významnejšiu úlohu v medzinárodných

vzťahoch regiónu juhovýchodnej Ázie a vo svetovej politike i svetovom hospodárstve. Je jedným z potenciálnych kandidátov na miesto stáleho člena Bezpečnostnej rady OSN. K významným krokom v tomto smere sa radí rámcová dohoda Indie s Brazíliou, ktorú podpísal premiér Indie Atal Behari Vajpeji a brazílsky prezident Luiz Inácio da Silva v januári t. r. a ktorá sa vzťahuje na zónu voľného obchodu MERCOSUR (Argentína, Brazília, Paraguaj, Uruguaj). Dohoda by mala prispieť už v tomto roku k vytvoreniu oveľa rozsiahlejšej zóny voľného obchodu. Razantný postup oboch strán je pozoruhodný aj preto, že na uvedenom stretnutí predstaviteľov Indie a Brazílie bolo podpísaných ďalších 6 bilaterálnych dohôd, týkajúcich sa obchodu, cestovného ruchu, kultúry a aj kozmonautiky. Výsledkom by malo byť výrazné, až 4-násobné zvýšenie bilaterálneho obchodu Brazílie a Indie (približne 1,2 miliardy USD ročne) do roku 2005.

Dobré kontakty z minulosti, ale hlavne uznanie Slovenskej republiky indickou vládou v prvý deň samostatnosti a niektoré bilaterálne aktivity vytvárajú predpoklady efektívnych slovensko-indických vzťahov. V politickej hospodárskej, kultúrnej i ďalších oblastiach však existujú veľké rezervy. Pretrvávajú veľmi skromný stav stykovej činnosti na najvyššej úrovni Slovenska a Indie. V posledných rokoch sa nerealizovali pripravené a potvrdené návštevy predsedu NR SR ani prezidenta SR v Indii. Z indickej strany to bola návšteva Slovenska vykonaná viceprezidentom IR v lete r. 2000 (na príprave ktorej sme mali možnosť sa podieľať), na ktorej boli obojstranne potvrdené zámery prehĺbenia spolupráce. V porovnaní s ostatnými štátmi V 4 i najsilnejšími ekonomikami je to hriechne málo. Odráža sa to aj v zahraničnoobchodnom obrate Slovenska, kde podiel Indie tak v exporte, ako aj v importe nedosahuje spravidla ani jedno percento. Vzhľadom na perspektívne možnosti by sa výrazné prehĺbenie spolupráce SR s jubilujúcou Indickou republikou malo stať jednou z priorít zahraničnej politiky Slovenska.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

Prof. Amartya SEN, nositeľ Nobelovej ceny za ekonomiku v r. 1998 - filozof chudoby

Nobelovou cenou za ekonomiku v r. 1998 bol poctený Prof. Amartya Sen, pôvodom Ind, ekonóm, za priekopnícku prácu vo výskume rozvoja. Master of Colledge A. Sen sa narodil v Santiniketane, severne od Kalkaty, v r. 1933. Jeho rodina žila tam aj v Dhake, ktorá bola vtedy súčasťou Indie (teraz hlavné mesto Bangladeša). Sen študoval na Presidency College v Kalkate a na Trinity College v Cambridge, V.B. Prednáša na Trinity College,

Lamont University, Harvard University, je čestným prezidentom Oxfordského výboru pre zamedzenie hladomoru (OXFAM). Prednáša aj na London School of Economics, Oxford University a na Delhi University. Pomáhal vytvoriť Index sociálneho rozvoja OSN (Human Development Index). Jednou z jeho najznámejších prác je Chudoba a hlad (Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation, Oxford University 1981). Jeho dielo v mnohom inšpiruje činnosť mimovládnych medzinárodných organizácií.

Mali sme možnosť vypočuť si jeho prednášku s lakonickým, výstižným názvom „Inequilibrium“ (Nerovnováha) a diskutovať s ním o nej na Svetovom kongrese ekonómov v auguste 1989 v Aténach. Bola to originálna komparácia nerovnováhy v prírodných, sociálnych a iných systémoch. Poukázal v nej o. i. na príčiny a následky chudoby a hladomoru v širších ekonomicko-sociálnych súvislostiach. Na ten čas bolo v jeho prístupe menej matematických teoretických modelov, zato prekvapili exaktné *kvantitatívne súvzťahnosti* systematického *vzdelávania najmä dievčat a mladých žien* na príklade indického štátu Kerala na výrazne priaznivejšie ekonomické a sociálne parametre tohoto štátu v porovnaní s ostatnými v Indii. Za jeho dielo dostal okrem Nobelovej ceny najvyššie indické a ďalšie významné uznania z rôznych kútov sveta. Medzi nimi bol tento sympatický ekonóm so šibalským úsmevom právom označený za *filozofa chudoby*. Pre Prof. Sena je príznačné, že aj v čase osláv jeho pocty „Nobelom“ nešetril ani tých, ktorí mu pripravili ovácie a vzdávali pocty. V Správe o vývoji v Madhya Pradesh /MP Development Report 1998/ profesor Sen označil *podvýživnosť a nevdelanosť* za najväčšie neduhy nielen Indie ale i desiatok ďalších rozvojových štátov.

Pozoruhodná je *Senova pozícia vo vzťahu ku globalizácii*. Stručne povedané, že globalizácia je, v konečnom dôsledku, rozhodujúca sila pre progres národov a ak sa adekvátne aplikuje v ekonomickej politike jednotlivých štátov, *môže byť rozhodujúcou silou pre celosvetový progres*. Podmienkou je ale rovnosť príležitosti všetkých (nielen najšilnejších štátov a korporácií) podieľať sa na pozitívach globalizácie. Sen znova prekvapil knihou „Rozvoj ako sloboda“ (Knopf, 1999) a dúfame, že jeho ďalšie originálne diela prispedia k humanizácii ľudského bytia, osobitne v rozvojovom svete.

Sympatická a povzbudivá bola gratulácia Prof. Sena k môjmu menovaniu za veľvyslanca SR v Indii a i. (jedna z prvých) a neskôr stretnutie s ním na medzinárodnej konferencii v Naí Dilli (viď foto), kde uznanlivo ocenil pokojný vznik, dobrý štart a želanú perspektívu samostatnej Slovenskej republiky.

Redakcia

Európska únia

Cesta k Ústave pre Európu, a čo ďalej?

Európska únia už má svoju ústavu. Cesta k nej však bola dlhá, dlhšia ako si mnohí súčasníci uvedomujú.

Európska idea sa tiahne dejinami od stredoveku. O univerzálnu ríšu sa pokúšal už okolo roku 1000 Karol Veľký, ale zo západoeurópskeho cisárstva zostal len titul. Cisárska koruna prešla na nemeckých panovníkov, ale žiadny z nich ju neuplatnil v plnom rozsahu. O niečo úspešnejší boli pápeži. Tí sa tiež pokúšali založiť univerzálnu ríšu pod vládou Ríma, ale svetskú vládu sa im nepodarilo uskutočniť. Dospeli však pomocou kresťanstva k duchovnému zjednoteniu Európy. Kultúrne sa Európa ďalej zjednocovala v období osvietenstva. Podľa Coudenhove – Kalergi, osvieteneckú Európu zničila Veľká francúzska revolúcia a Napoleon. Zrejme má pravdu, lebo v tomto období sa novým ideálom stal národný štát. Po napoleonskom období sa nové vzťahy v Európe utvárali na základe „legitimity a rovnováhy mocností v Európe“ a vyústili do Európy „Svätej aliancie“. Za myšlienku federalizmu môžeme vďačiť britskej politickej kultúre. Koncom 18. storočia sa federácia stala výsledkom kompromisu medzi tými, ktorí cítili potrebu silnej ústrednej vlády (zaistiť obranu a rozvoj bývalých kolónií) a tými, ktorí prikladali väčšiu váhu miestnej autonómii. V 20. storočí k najvýznamnejším eurofederalistom, ktorých snom bola ústavná úprava vzťahov medzi európskymi štátmi patril aj Talian Altiero Spinelli.

Po úpadku po 1. svetovej vojne sa zrodilo v oblasti zjednocovania Európy Paneurópske hnutie, ktoré malo jasný organizačný základ a bolo nadstranícke. V prvej tretine 20. storočia si zasluhuje pozornosť aj Briandov projekt zjednotenej únie. Bol to prvý vôbec prvý plán európskeho zjednotenia, ktorý predniesol vysoký predstaviteľ vlády európskeho štátu. Aristide Briand bol v tom čase predsedom francúzskej vlády a súčasne ministrom zahraničných vecí. Po 2. svetovej vojne nastáva postupne dnešná realita, keď sa cez Rímsku zmluvu a Európske spoločenstvá dostávame k Maastrichtskej zmluve (1991) ktorá založila Európsku úniu ako ju poznáme dnes.

K dohode o Ústavnej zmluve pre Európu došlo na bruselskom summite 17. a 18. júna 2004. Zásadnou otázkou dnes nie je ústava áno či nie, ale čo bude pre Európu schválená Ústavná zmluva znamenať. Jej prijatie hneď od začiatku sprevádzajú protichodné názory a tlaky. Nespokojnosť sa ozýva z Poľska, Veľkej Británie i zo susedného Česka. Vo viacerých krajinách bude na jej schválenie vypísané referendum a aj v ďalších krajinách, v ktorých stačí na schválenie hlasovanie v parlamentoch je

Milko

snaha o presadenie ľudového hlasovania. Čo sa stane ak Ústava neprejde v referendách? Experti predpokladajú, že ak Ústava neprejde v jednej krajine, bude snaha referendum zopakovať ako to bolo v roku 1992 v Dánsku alebo v roku 2001 v Írsku, alebo bude preradená do akejsi pozície pridruženej krajiny. Pokiaľ budú záporne hlasovať viaceré krajiny, experti očakávajú, že bude snaha zo strany Nemecka a Francúzska „postupovať ďalej s jadrom Európy“ alebo Únia bude fungovať ďalej podľa starých pravidiel.

To všetko vyvoláva otázky, ale dáva aj príležitosť na zamyslenie. Podľa lorda R. Dahrendorfa sa zdá, že „ak Únia nemá zásadné politické projekty, obrátila sa dovnútra a vytvorila dokument, ktorý sa prehlasuje za niečo viac, ako v skutočnosti je“. Podľa neho „ten podivný dokument, ktorý vznikol počas predĺžených rokovaní medzivládnej konferencie členských krajín Európskej únie, nie je formálne vzaté vôbec ústavou. Nikde sa v ňom nehovorí ... My, ľud Európy... Namiesto toho sa dokument uvádza len ako „Zmluva zakladajúca ústavu pre Európu“, schválená „vysokými zmluvnými stranami“, t. j. národnými vládami... Meniť ju budú môcť len ďalšie medzivládne konferencie, nie Európsky parlament, o (neexistujúcom) „ľude Európy“ ani nehovoriac.“

Konvent vedený Valérym Giscard d'Estaing, z práce ktorého vzišiel návrh Ústavy pre Európu, bol najprv rozdelený do deviatich pracovných skupín. Tieto rozoberali rôzne oblasti reformy Únie. V tejto fáze sa dalo hovoriť o akej - takej zmysluplnej diskusii. Každý člen Konventu mal právo vystúpiť k čomukoľvek. Rokovanie pléna sa takto nieslo v znamení monológov. Výsledný text ústavy sa však neformoval z tejto „diskusie“. Predsedníctvo, ktoré ho navrhlo, nedbalo na názory Konventu, ale skôr sa riadilo svojou víziou Európy a rokovaniami s najväčšími štátmi. Tretiu – najrozsiahlejšiu časť návrhu predložil Giscard Konventu doslova pár dní pred ukončením jeho činnosti. Je pravdepodobné, že v lete 2003 veľká časť jeho členov nevedela, čo vlastne schválila. Napriek všetkému dostal summit Európskej rady v Solúni v júni 2003 návrh textu Zmluvy zakladajúcej ústavu pre Európu, o ktorom sa tvrdilo, že bol prijatý veľkou väčšinou a že je vyváženým dokumentom.

V takejto atmosfére sa začala medzivládna konferencia v októbri 2003. Členské krajiny sa rozdelili na tri tábory: Francúzsko, Nemecko a Taliansko sa snažili pretlačiť návrh bez akýchkoľvek zmien, Španielsko a Poľsko nesúhlasili s navrhovaným systémom hlasovania v rade a ostatné krajiny vyčkávali, čo príde. Decembrový summit v Bruseli tak skončil fiaskom, lebo dokument, ktorý sa v tejto fáze už nenazýval ústavou, ale Ústavnou zmluvou, nebol schválený.

Po dosiahnutí kompromisu však nakoniec Ústavná zmluva schválená bola na bruselskom summite. Nemali by na ňu byť vznášané neudržateľné nároky. (Aj) podľa R. Darhendorfa rozšírená Európa môže pretrvať aj bez nej.

Ing. Ivan Milko, PhD.